

**Право
інтелектуальної
власності. Авторське
право і суміжні
права**

лекція

План

1. Загальні положення про право інтелектуальної власності.
2. Здійснення та захист права інтелектуальної власності.
3. Авторське право: поняття, суб'єкти, об'єкти, зміст, здійснення.
4. Суміжні права: поняття, система.

Поняття права інтелектуальної власності

Право інтелектуальної власності (у суб'єктивному значенні) – право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК та іншим законом (ч.1 ст.418 ЦК).

Право інтелектуальної власності (в об'єктивному значенні) – система правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення та використання інтелектуального продукту.

Нормативно-правове регулювання права інтелектуальної власності

Національний рівень:

1. Стаття 54 Конституції України;
2. Цивільний кодекс України – Книга 4 «Право інтелектуальної власності», глави 75, 76 Книги 5;
3. Закони України:
 - «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р.;
 - «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15.05.2018 р.;
 - «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р.;
 - «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р.;
 - «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 р.;
 - «Про правову охорону географічних зазначень» від 16.06.1999 р.;
 - «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» від 05.10.1997р.;
 - «Про охорону прав на сорти рослин» від 21.04.1993 р.;
 - «Про племінну справу у тваринництві» від 15.12.1993 р. тощо.

Нормативно-правове регулювання права інтелектуальної власності

Міжнародний рівень:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р., (Україна є учасницею з 1995 р.);
2. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р., (є обов'язковою для України з 1973 р.);
3. Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р., (Україна є учасницею з 1991 р.);
4. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р., (чинна для України з 1991 р.);
5. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право та Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми від 20 грудня 1996 р., (Україна є учасницею з 2001 р.);
6. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення 1961 р. (Україна приєдналась у 2001 р.);
7. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм 1971 р. (Україна приєдналася у 1999 р.);
8. Гаазький Акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків від 28 листопада 1960 р. (Україна є учасницею з 2002 р.);
9. Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 р., (чинний для України з 1991 р.) тощо.

Система права інтелектуальної власності

1. **Авторське право та суміжні права** – інститут, який регулює відносини щодо створення, використання та охорони прав на результати художньої творчості:

- 1) права на літературний, художній та інший твір (глава 36 ЦК);
- 2) права на виконання творів, фонограм та відеограм, програм (передач) організацій мовлення (об'єктів суміжних прав) (глава 37 ЦК).

2. **Право промислової власності** – інститут, який регулює відносини щодо створення, використання та оформлення прав на результати науково-технічної творчості:

- 1) права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки (глава 39 ЦК);
- 2) права на компонування напівпровідникових виробів (глава 40 ЦК);
- 3) права на раціоналізаторські пропозиції (глава 41 ЦК);
- 4) права на нові сорти рослин та породи тварин (глава 42 ЦК).

3. **Інститут засобів індивідуалізації** – регулює відносини щодо створення, використання та оформлення прав на засоби, які мають мету індивідуалізувати суб'єктів комерційного обігу, відрізнити їх товари та послуги, а також рекламують суб'єкта, якість та властивості його продукції:

- 1) право на комерційне найменування (глава 43 ЦК);
- 2) право на торговельну марку (глава 44 ЦК);
- 3) право на географічне зазначення (глава 45 ЦК).

4. Норми з охорони **прав на нетипові об'єкти** інтелектуальної власності:

- 1) право на наукове відкриття (глава 38 ЦК);
- 2) право на комерційну таємницю (глава 45 ЦК).

Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності

Об'єкти права інтелектуальної власності – передбачені законом результати творчої діяльності: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організації мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин та породи тварин; комерційні найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці (ст.420 ЦК).

Суб'єкти права інтелектуальної власності – суб'єкти, чиєю творчою працею створений інтелектуальний продукт або які набули права на нього на підставі закону чи договору. Згідно ст.421 ЦК, суб'єктами визнані:

1) **творець** (творці) об'єкта (автор, виконавець, винахідник) – первинні суб'єкти права інтелектуальної власності;

2) **інші особи**, яким належать права інтелектуальної власності відповідно до актів цивільного законодавства чи договору – похідні суб'єкти права інтелектуальної власності.

Зміст права інтелектуальної власності

1. Особисті немайнові права (ст.423 ЦК):

- 1) право на визнання особи творцем (автором, виконавцем, винахідником) – право авторства;
- 2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) інші немайнові права, встановлені законом:
 - право на ім'я;
 - право на обнародування твору;
 - право на захист ділової репутації, тощо.

Особливості:

- 1) належать творцям об'єктів інтелектуальної власності, але можуть бути передані і іншим особам в випадках, передбачених законом (ч.2 ст.423 ЦК);
- 2) не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом (ч.4 ст.423 ЦК);
- 3) не залежать від майнових прав інтелектуальної власності (ч.3 ст.423 ЦК);
- 4) є безстроковими (ч.1 ст.425 ЦК).

Зміст права інтелектуальної власності

2. Майнові права (ст.424 ЦК):

- 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Особливості:

- 1) можуть бути обмежені, за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності (ч.2 ст.424 ЦК);
- 2) можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково іншій особі (ч.1 ст.427 ЦК);
- 3) є чинними протягом строків, встановлених ЦК, іншим законом чи договором (ч.2 ст.425 ЦК).

Стаття 428. Здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам

1. Право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися *за договором між ними*. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється *спільно*.

Стаття 429. Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту)

1. **Особисті немайнові права** інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, *належать працівникові, який створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник.*

2. **Майнові права** інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать *працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено цим Кодексом або договором.*

3. Особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом.

Стаття 430. Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням

1. *Особисті немайнові права* інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, *належать творцеві* цього об'єкта.

У випадках, передбачених законом, *окремі особисті немайнові права* інтелектуальної власності на такий об'єкт *можуть належати замовникові*.

2. *Майнові права* інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, *належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно*, якщо інше не встановлено договором або законом.

Стаття 432. Захист права інтелектуальної власності судом

1. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до статті 16 цього Кодексу.

2. Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) *застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;*

2) *зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;*

3) *вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів за рахунок особи, яка вчинила порушення;*

4) *вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь за рахунок особи, яка вчинила порушення;*

Стаття 432. Захист права інтелектуальної власності судом

4¹) застосування *разової грошової виплати замість застосування способів захисту права інтелектуальної власності*, встановлених пунктами 3 та/або 4 цієї частини. Застосування разової грошової виплати здійснюється за заявою відповідача, за умови що право інтелектуальної власності порушено відповідачем *ненавмисно і без недбалості* та що застосування способів захисту, встановлених пунктами 3 і 4 цієї частини, є *неспівмірним шкоді, заподіяній позивачеві*. Розмір разової грошової виплати визначається судом як розмір винагороди, яка була б сплачена за надання позивачем дозволу на використання права інтелектуальної власності, щодо якого виник спір, і обґрунтовано задовольняє позивача;

5) застосування *компенсації замість відшкодування збитків* за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір компенсації визначається відповідно до закону з *урахуванням вини особи* та інших обставин, що мають істотне значення;

б) *опублікування* за заявою позивача в засобах масової інформації або доведення до загального відома іншим визначеним судом *шляхом відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення* щодо такого порушення за рахунок особи, яка вчинила правопорушення.

Поняття та об'єкт авторського права

Авторське право – сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані зі здійсненням та охороною прав інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір.

Об'єкт авторського права – твір.

Твір – оригінальне інтелектуальне творіння автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі (п.56 ст.1 Закону «Про авторське право і суміжні права»).

Ознаки:

- 1) створений в результаті творчої діяльності людини, є новим, неповторним, унікальним;
- 2) існує в об'єктивній формі.

Види творів, що підлягають правовій охороні

1) *літературні та художні твори*: романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори; аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографії; ілюстрації, карти, плани, ескізи, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірки творів, якщо вони за доббором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

2) *комп'ютерні програми*;

3) *компіляції даних* (бази даних), якщо вони за доббором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

4) *інші* твори.

Стаття 434. Твори, які не є об'єктами авторського права

1. Не є об'єктами авторського права:

1) акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування (закони, укази, постанови, рішення тощо), а також їх офіційні переклади;

2) державні символи України, грошові знаки, емблеми тощо, затверджені органами державної влади;

3) повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації;

4) інші твори, встановлені законом.

Суб'єкти авторського права

1) **автор твору** - фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір.

За відсутності доказів іншого, автором твору вважають фізичну особу, зазначену звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства) (ч.1 ст.435 ЦК).

Співавтори – особи, спільною творчою діяльністю яких створений твір (ч.1 ст.13 Закону).

Види співавторства:

1) **неподільне** – має місце, коли твір утворює одне нерозривне ціле, а його частини не мають самостійного значення;

2) **подільне** - твір складається із частин, створених різними авторами і кожна з них має самостійне значення та може використовуватися відокремлено від твору в цілому.

2) **інші** фізичні та юридичні **особи, до яких перейшли майнові права** на твір **відповідно до правочину або закону** (ч.2 ст.5 Закону):

а) упорядники;

б) автори похідних творів;

в) працівники і роботодавці;

г) правонаступники;

д) організації колективного управління майновими правами авторів.

Виникнення авторського права

Виникнення авторського права пов'язане з моментом створення твору (ч.1 ст.437 ЦК).

Суб'єкти для повідомлення про свої майнові права, **можуть використовувати спеціальний знак**, встановлений законом.

Знак охорони авторського права – **копірайт** – ©, до якого додаються ім'я автора та рік першої публікації твору.

Суб'єкт авторського права для засвідчення авторства у будь-який час протягом строку охорони авторського права **може зареєструвати своє авторське право** у відповідних державних реєстрах (ч.5 ст.11 Закону).

Державна реєстрація авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір, здійснюється **Національним офісом інтелектуальної власності (НОІВ)**, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27.12.2001 р. №1756.

Зміст авторського права

Особисті немайнові права автора (ст.ст.438, 423 ЦК, ст.11 Закону):

- 1) право на визнання його автором твору;
- 2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації автора;
- 3) вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- 4) забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- 5) обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору;
- 6) на недоторканність твору.

Майнові права (ст.440 ЦК, ст.12 Закону):

- 1) право на використання твору;
- 2) виключне право дозволяти використання твору;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Строк чинності прав інтелектуальної власності на твір

Майнові права інтелектуальної власності на твір діють впродовж життя автора та спливають через **70 років**, що відраховуються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, крім випадків, передбачених законом (ст.446 ЦК, ст.31 Закону).

Після закінчення строку чинності майнових прав твір може вільно та безоплатно використовувати будь-яка особа, за винятками, встановленими законом (ст.447 ЦК, ч.3 ст.32 Закону).

Особисті немайнові права автора охороняються безстроково (ч.9 ст.31 Закону).

Суміжні права

Суміжні права – права осіб на виконання творів, виробництво фонограм, відеограм, програм організації мовлення.

Об'єктами суміжних прав є: виконання, фонограми, відеограми, програми (передачі) організації мовлення (ст.449 ЦК, ст.34 Закону).

Суміжні права **виникають** внаслідок факту (ст.451 ЦК, ч.1 ст.36 Закону):

- 1) здійснення виконання;
- 2) вироблення фонограми;
- 3) вироблення відеограми;
- 4) першої трансляції програми організації мовлення.

Для виникнення і здійснення суміжних прав не вимагається виконання будь-яких формальностей (ч.3 ст.36 Закону).

Суб'єкти суміжних прав

1) *первинними* суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення.

За відсутності доказів іншого, виконавцем, виробником фонограми, виробником відеограми вважаються особи, імена (найменування) яких зазначені у фонограмі, відеограмі та їх копіях або на упаковці, що містить примірники фонограми, відеограми (ст.450 ЦК, ст.35 Закону).

2) *похідні* – особа, яка набула таких прав відповідно до договору або закону.

Стаття 451. Виникнення суміжних прав

1. Суміжні права виникають внаслідок факту:
 - 1) здійснення виконання;
 - 2) вироблення фонограми;
 - 3) вироблення відеограми;
 - 4) першої трансляції програми організації мовлення.

Зміст суміжних прав

Зміст суміжних прав складають майнові та особисті немайнові права.

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав є (ст.452 ЦК, ст.38-41 Закону):

- 1) право на використання об'єкта суміжних прав;
- 2) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання;
- 3) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності суб'єктів (ст.37 Закону).

Строки чинності суміжних майнових прав

1. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності **на виконання** *спливає через 50 років*, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком здійснення виконання. Якщо запис виконання протягом цього строку правомірно оприлюднено, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на виконання спливає через 50 років, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком такого оприлюднення.

2. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності **на фонограму, відеограму** *спливає через 50 років*, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком вироблення фонограми, відеограми. Якщо фонограму, відеограму протягом цього строку правомірно оприлюднено, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на фонограму, відеограму спливає через 50 років, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком такого оприлюднення.

3. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності **на програму організації мовлення** *спливає через 50 років*, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком першої трансляції програми організації мовлення незалежно від використаних технічних засобів.